

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

10^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1902

Waarheid en verdichting in de Penningkunde.

Welke wetenschap is veilig voor de listige aanslagen der fabel, die er zich op toelegt, de waarheid te verdringen en zich van haar terrein meester te maken? De geschiedenis, zoo de gewijde als de ongewijde, de taalkunde, de natuurkunde, de natuurlijke historie, de aardrijkskunde, geene is veilig voor de aanlokkelijke en verleidende stem der fabel. De kritiek alleen is bij machte verdichting, fabel en legende te bestrijden.

Ook de numismatiek is van fabelachtige inmengselen niet bevrijd gebleven en men praat elkander gaarne na, wat onkunde of valsch vernuft hebben verzonnen. Tot die verdichtselen reken ik o. a. het praatje, dat de *scheepjesschellingen* ter gedachtenis aan de verovering der Spaansche Zilvervloot zouden gemunt zijn.

Men las immers voor eenige jaren in een dagblad een artikel, overgenomen uit de *Sn. Ct.* onder den titel van: *Kunst als regeeringszaak in verband met de munt*.

„Uit Piet Hein's buit zijn, behalve Zeeuwsche Rijksdaalders en goudguldens (van 28 stuivers), stukken van zes stuivers geslagen. Die scheepjes-

schellingen moesten dienen om de verovering der zilveren vloot (sic) in aandenken te houden en hebben dit ook langer dan gedurende twee eeuwen gedaan. De muntslag ervan was zoo fraai, dat de omloop dier stukken gering was, aangezien men ze liever bewaarde dan ze uit te geven. Een groot gedeelte bevond zich in de spaarpotten, waardoor zij inderdaad nut deden, omdat bij het bekijken van den inhoud dier kinder-schatkamers de scheepjesschelling telkenmale het onderwerp werd van een verhaal omtrent 'tgeen er in 1628 was voorgevallen. De toenmalige regeering, die kunst wel als regeeringszaak beschouwde, wendde haar aan om het nationaliteitsgevoel aan te kweken, om op te wekken tot navolging van Piet Hein's voorbeeld. Volgens eene oplevering (sic) zou het beschouwen dier scheepjesschellingen oorzaak zijn geweest, dat op 's lands vloot menig kloek en moedig jongeling is gekomen, die door het schip, op die munt voorgesteld, zijn roeping opdeed om Piet Hein na te streven en zoo mogelijk, evenals hij, zilveren vloten (sic) buit te maken. (!!)

Men verhaalt het zelfs van zeker groot admiraal, wiens naam mij op 't oogenblik is ontschoten." (Waarlijk jammer!.)

De „Pers" is in de wereld, om het publiek te onderwijzen, maar niet om de menschen wat op de mouw te spelden. Van welke waarde de bovenstaande ontboezeming is, kan men nagaan, als men weet, dat de eerste scheepjesschelling 42 jaren na de verovering der Zilvervloot, n. l. in 1670, ter wereld kwam.

Tot het rijk der fabelen behoort ook de Pruisische *rijksdaalder* van Frederik den Groote, met het omschrift : EIN - REICH - STHAL - ER : een schimp van den stempelsnijder wegens de verovering van Silezië in 1745.

Zoo verhaalt ISAAC COMMELIN en naar hem VAN LOON en de meeste numismaten, dat het zilveren Sinterklaasbeeld uit de Oude Kerk te Amsterdam, in 1578 tot *vierkante stukken geld* vermnt is. Dit zou natuurlijk gebeurd moeten zijn vóór 26 Mei 1578, want toen ging de stad over aan de zijde van den Prins ; — edoch, den 4en October van dat jaar bestond het beeld nog, want toen werd het beveldschrift geteekend om het te verkoopen. Evenmin zijn er noodmunten gemaakt van het zilver der Nieuwe Kerk, zooals VAN LOON schreef, want de Kerk bezat geen zilveren kandelaars, lampen en vaten. Het zilver voor de noodmunten kwam van de stad en de schutterijen, alsmede van het Kramers- en het Bierdragersgild en eindelijk van de Nieuwezijdskapel. (Zie J. TER GOUW, *Gesch. van Amst.* Deel VII, bl. 263—270.)

Een ander voorbeeld wensch ik aan te halen, een bewijs hoe strikt nauwkeurig en zuiver historisch de Engelschen zijn in hunne mededeelingen.

In 1808 verscheen te Londen: „*A View of the Gold en Silver coins of all Nations, Exhibited in above Four Hundred Cupper Plate Engravings correctly executed by an eminent Artist*” enz. *By Js. Ede*”. Dit boekje bevat op 34 plaatjes werkelijk de afbeeldingen van ruim 400 gouden en zilveren munten, van elke slechts ééne zijde, met

haar gehalte, gewicht en waarde in Engelsch geld.

Daarachter vindt men: „*Sir Isaac Newton's Tables of Foreign Silver and Gold Coins, made in the Year 1700; English and Foreign old Silver Coins, old Gold Coins; Coins as reported by Mr. Snelling in 1766; Directions for assaying, scale for silver*” enz. enz.

Het boekje ziet er werkelijk betrouwbaar uit, oppervlakkig beschouwd.

Maar nu: op Pl. 13 vindt men onder n°. 1 de afbeelding van een Indischen *scheepjesdriegulden* van 1802, de zijde met het schip, geheel gelijk aan de overeenkomstige zijde van den gulden, die genoegzaam bekend is uit VERKADE en NETSCHER en VAN DER CHIJS. De middellijn is gelijk aan die van een driegulden. In den tekst leest men:

N°. 1. The 3-Guildér-Piece of Batavia. Assay W. 0 oz, 5½ dwt; weight 1 oz, 0 dwt. 3 gr; Sterling Value 0 £ 5 s.. 0¾ d”.

De vertaling dezer verklaring is: drieguldenstuk van Batavia, gehalte: nul oncen, 5½ pennyweights slechter dan standaardzilver gewicht: 1 once 3 grein, waarde 5 shillings ¾ pence.

Wanneer wij dit in ons gehalte overbrengen, dan krijgen wij, daar standaardzilver = $11\frac{1}{10}$ once is: $11\frac{1}{10}$ once — $5\frac{1}{2}$ pennyweight = $10\frac{11}{20}$ once = 925 duizendsten — $22\frac{11}{12}$ d. = $902\frac{1}{12}$ duizendsten.

Het gewicht is 1 once en 3 grein = 31.1 gram en 0.2 gram = 31,3 gram bijna. De waarde is, den shilling tegen 59 cents berekend: f 2.99.

Zou men niet meenen, dat de heer Js. EDÉ dezen driegulden in de hand gehad heeft en hem gewogen

en gekeurd? En toch is niets minder waar dan dit. De driegulden bestaat niet, ten minste hoogstwaarschijnlijk niet. Bij VERKADE en NETSCHER is hij niet bekend, in de zoo volledige verzameling van het Bataviaa'sch Genootschap van K. en W. is hij niet te vinden, niemand heeft hem ooit gezien en er is geen wet bekend, waarbij hij verordend werd. In 1866 vraagde de heer J. S. VAN COEVORDEN in den *Navorscher* (XVI bl. 205) naar deze munt, naar aanleiding onzer afbeelding, maar niemand antwoordde hem.

Plaat 27 No. 8 van hetzelfde werkje geeft ons ook een mythische munt te zien, namelijk *een dubbelen gouden rijder*, met het omschrift: MO · AUR · PRO · CONFED · BELG · TRAIECT; alleen de zijde met den ruiter is afgebeeld, waardoor het jaartal onbekend is.

De middellijn is 35 millimeter en de verklaring luidt: „N°. 8 The Double Ruyder or Piece of 28 Guilders of Holland, Assay: W o car. $0\frac{1}{4}$ grain, Weight: o oz. 12 dwt. 16 gr. sterling value: 2 £ 9 s. $1\frac{3}{4}$ d". Dat wil zeggen: Gehalte: $\frac{1}{4}$ grain minder dan standaardgoud van 22 karaat, dus $21\frac{15}{16}$ karaat = 914 duizendsten Gewicht:

$$\begin{aligned} 12 \text{ pennyweight} &= 12 \times 1.555 \text{ gram} = 18.666 \text{ gram.} \\ 16 \text{ grain} &= \frac{2}{3} \text{ pennyweight} = \frac{1.036 \text{ gram.}}{19.702 \text{ gram.}} \end{aligned}$$

$$\text{Waarde: } 2 \text{ £st à } f 11.80 = f 23.60.$$

$$9 \text{ Sh. à } „ 0.59 = „ 5.31.$$

$$1\frac{3}{4} \text{ d.} \quad = „ 0.09.$$

$$f 29.—.$$

(Dit is te hoog. Het gram à f 1.40 gerekend, zou de waarde maar zijn f 27.60.)

Ten opzichte van dezen dubbelen gouden rijder geldt dezelfde aanmerking: hij heeft nooit bestaan, dan in het brein van den heer Js. EDE. Maar hoe komt deze dan aan de opgegeven waarden? Niet door verdubbeling van de waarde, aangegeven voor den geheelen en den halven rijder, want deze luiden resp.: „W, 0, $0\frac{1}{4}$, — 0, 6, 8 — 1 £ 4 s $6\frac{1}{4}$ d” en: „*standard*, 0, 3, 4 en 0 £ 12 s $3\frac{1}{4}$ d”. Men ziet, dat dit geene zuivere halveering is.

Inbeelding is erger dan de derdendaagsche koorts.

J. E. TER GOUW.
